

УДК 378.016:347.7

**ОБГРУНТУВАННЯ НЕОБХІДНОСТІ ВІДНОВЛЕННЯ ВИКЛАДАННЯ КУРСУ
«ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ» У ВНЗ УКРАЇНИ**

©Дашкевич О.С.¹, Тіманюк В.М.¹, Тіманюк І.В.²

*Українська інженерно-педагогічна академія¹
Національний фармацевтичний університет²*

Інформація про авторів:

Дашкевич Олександр Сергійович: ORCID: 0000-0003-3817-7808; DAS-49@ukr.net; кандидат технічних наук; доцент кафедри креативної педагогіки і інтелектуальної власності; Українська інженерно-педагогічна академія; вул. Університетська 16, м. Харків, 61003, Україна.

Тіманюк Валерія Миколаївна: ORCID 0000-0001-8473-5669; Timanjuk2010@rambler.ru; кандидат фармацевтичних наук; доцент кафедри креативної педагогіки і інтелектуальної власності; Українська інженерно-педагогічна академія; вул. Університетська 16, м. Харків, 61003, Україна

Тіманюк Ірина Володимирівна: ORCID 0000-0003-3569-0323; Timanjuk@rambler.ru; кандидат фармацевтичних наук; доцент кафедри фармацевтичного маркетингу та менеджменту; Національний фармацевтичний університет; вул. Пушкінська 53, м. Харків, 61002.

У статті розглянута необхідність включення предмета «Інтелектуальна власність» у навчальну програму ВНЗ як нормативну дисципліну. Для обґрунтування доцільності вивчення дисципліни схарактеризована роль інтелектуальної власності в ринкових умовах господарювання; особливу увагу приділено необхідності підвищення «патентної грамотності» в майбутніх фахівців, зроблений короткий перелік тем, що входять у робочу програму дисципліни; наведені методики, зокрема інноваційні, які дозволяють наочно розглядати практично всі питання, необхідні в повсякденній діяльності будь-якого фахівця: патентне право, товарні знаки, фірмові найменування, доменні імена, правові аспекти інформаційної безпеки, авторське право (включаючи питання, пов'язані з програмним забезпеченням) і швидко розібратися студентам у складній системі інтелектуальної власності; представлені дані про винахідницьку діяльність в Україні, показана ситуація, пов'язана з кіберпіратством у мережі Інтернет, звернуто увагу на проведення трансферу технологій, виділені основні ключові напрямки, що підтверджують важливість освіти молоді в питаннях ІВ.

Ключові слова: інтелектуальна власність, освіту у сфері інтелектуальної власності, комп'ютерне піратство, інноваційні методики навчання

Дашкевич А.С., Тіманюк В.Н., Тіманюк І.В. «Обоснование необходимости восстановления преподавания курса «Интеллектуальная собственность» в ВУЗах Украины»

В статье рассмотрена необходимость включения предмета «Интеллектуальная собственность» в учебную программу ВУЗов, как нормативную дисциплину. Для обоснования целесообразности изучения дисциплины охарактеризована роль интеллектуальной собственности в рыночных условиях хозяйствования; особое внимание уделено необходимости повышения «патентной грамотности» у будущих специалистов, сделан краткий перечень тем, входящих в рабочую программу дисциплины; приведены методики, в том числе инновационные, которые позволяют наглядно рассматривать практически все вопросы, необходимые в повседневной деятельности любого специалиста: патентное право, товарные знаки, фирменные наименования, доменные имена, правовые аспекты информационной безопасности, авторское право (включая вопросы, связанные с программным обеспечением) и быстро разобратся студентам в сложной системе интеллектуальной собственности; представлены данные об изобретательской деятельности в Украине, показана ситуация, связанная с киберпиратством в сети Интернет, обращено

внимание на проведение трансфера технологий, выделены основные ключевые направления, подтверждающие важность образования молодежи в вопросах ИС.

Ключевые слова: интеллектуальная собственность, образование в области интеллектуальной собственности, компьютерное пиратство, инновационные методики обучения

A. Dashkevich, V. Timanyuk, I. Timanyuk "The rationale for a recovery of teaching Intellectual property in Universities of Ukraine"

The article shows the need to include the subject of "Intellectual Property" in the curriculum document at higher schools as a normative discipline, The rationale for studying the discipline it is characterized the role of intellectual property at the managing market conditions. Special focus is on the need to improve "patent literacy" among the future professionals, a short list of topics has made which consists of the steering document of the discipline given techniques including innovative that allow visually to consider the questions in all its aspects during the daily activities of any specialist: patent law, trademarks, trade names, domain names, the legal aspects of information security, copyright (including issues related to software) and quickly understanding of the students in a complex system of intellectual property which provides information for the innovation process in Ukraine, shows the situation relating to kiberpiratsvo on the Internet, draws attention to the conduct of the technology transfer and defines the main key directions confirming of IP education importance of the youth.

Keywords: intellectual property, education in the field of intellectual property, software piracy, innovative teaching methods

Постановка проблеми. У ринкових умовах господарювання в усіх високорозвинених країнах світу особлива увага приділяється таким важливим економічним аспектам, як економіка знань, інтелектуальний капітал, нематеріальні активи, ринок інтелектуальної власності. Це пов'язано з тим, що одним із ключових можливостей підйому економіки є орієнтація на інноваційний тип розвитку, залучення інтелектуальної власності в господарський оборот. Саме за таким інноваційним шляхом розвиваються країни, які дотримуються правил цивілізованого і правового ринку, постійно збільшують частку нематеріальних активів, які дозволяють отримувати додану вартість. Серед компаній, в яких нематеріальні активи становлять значну частину в загальному інвестований капітал, слід виділити: Johnson & Johnson - 85%, Microsoft - 84%, Nike - 76%, Procter & Gamble - 85%, Yahoo! - 91%. (Джерело: фінансова звітність компаній на 31 грудня 2004 року, NYSE, Internet). У світовій економіці спостерігається стійка тенденція до зміни структури ринку на користь зростання ринку інтелектуальної власності (15% ВВП). Сьогодні лідируючі позиції у світовій торгівлі ІС посідають країни АТЕС: США, Японія і Китай. В умовах глобалізації економіки та вступу в ЄС Україна також повинна вписуватися в загальну систему економіко-правових відносин у сфері інтелектуальної власності. Однак поки не вирішено ряд проблем, пов'язаних із формуванням і розвитком цивілізованого ринку інтелектуальної власності. У цілому, частка комерціалізації інтелектуальної власності, що охороняється патентами, як і раніше мізерно мала і становить в Україні від 0,1% до 0,4%. Ринок інтелектуальної власності все ще перебуває в початковій стадії формування. Як показали дослідження, проблема не стільки в мізерному фінансуванні інноваційної діяльності, скільки в нерозумінні ролі та значення ІВ, відсутності базових знань у керівників підприємств та підприємців, кадровий голод у фахівцях-менеджерах ІВ.

Актуальність проблеми полягає в удосконаленні «патентної грамотності» суспільства в галузі ІВ, включення молодих фахівців до процесу формування ринку ІВ.
Аналіз досліджень і публікацій.

Питаннями масового й інтенсивного введення викладання курсу «Інтелектуальна власність» професійно займалися і займаються такі видатні вчені-законодавці ІВ України, як: Бошицький Ю.Л., Підпригора О.А., Підпригора О.О., Кузнєцов Ю.М., Дробязко Р.В., Мікульонюк І.О., Дмитришин В., Потєхіна В., Пічкур О., Штефан О., Цибулів П.Ю тощо. В

їх арсеналі не лише наукові праці, монографії, участь у формуванні законодавчої бази України, але багато хто з них є авторами робочих програм із дисциплін: «Право інтелектуальної власності», «Основи інтелектуальної власності», «Інтелектуальна власність». Програми, які спрямовані для навчання студентів, що не спеціалізуються в галузі ІВ, а для формування базових компетенцій у цій галузі. Однак сьогодні, коли Україна стоїть на порозі суттєвих реформ в галузі інтелектуальної власності, гармонізації національних законів зі світовим співтовариством, боротьбі з піратством у мережі Інтернет тощо, у ВНЗ з 2013 року була ліквідована дисципліна «Інтелектуальна власність»

Мета нашої статті довести необхідність і затребуваність знань в галузі ІС у молодих фахівців, пов'язаних із сучасними високими технологіями, продуктами творчої праці, кіберпростором.

Виклад основного матеріалу. Вперше за багато років незалежності позитивним кроком у галузі ІС передбачається реформа захисту інтелектуальної власності в рамках стратегії сучасної програми розвитку «Україна - 2020», схвалена Указом Президента України №5/2015 від 12 лютого 2015 року. Здавалося б, що ця програма має зацікавити все працездатне суспільство України, яка дозволить перейти на цивілізований принцип використання продуктів інтелектуальної діяльності. Основним способом підготовки та ознайомлення з новими реформами могло б стати завданням викладачів, які читають курс «Інтелектуальної власності», який був обов'язковим для всіх факультетів і спеціальностей у рамках 17-34 годин лекційних, 6-8 годин практичної роботи і заліку. Незважаючи на дуже обмежену кількість аудиторних годин, студенти отримували основні базові знання в галузі ІВ, що так важливо в ринкових умовах господарювання. Великим здивуванням для всіх фахівців, які розуміють важливість ОІВ як з точки зору їх комерціалізації, так і державної безпеки (в разі витоку інформації), була звістка про те, що І.Совсун, яка тимчасово виконує обов'язки Міністра освіти і науки, своїм наказом від 04.03.2015р. №235 скасувала дію наказу МВО від 20.10.2004 р № 811 «Про запровадження у ВНЗ навчальної дисципліни «Інтелектуальна власність». <http://ndiiv.org.ua/ua/scientific-events/view-pravo-intelektualnoji-vlasnosti-obraty-ne-mozhna-vidmovytys.html#ixzz4AuUnWCxK>

Це рішення було прийнято без погодження або хоча б консультацій із Державною службою інтелектуальної власності України, Міністерством економіки розвитку і торгівлі, ознайомлення з формами та методами викладання даної дисципліни в зарубіжних країнах. У нашій статті представлені власні доводи й аргументи на користь відновлення даної дисципліни.

Майбутня діяльність випускників усіх ВНЗ України так чи інакше буде пов'язана з інтелектуальною працею. Тому кожен випускник повинен мати загальні уявлення, що розуміється під інтелектуальною власністю, як можна охороняти власні авторські розробки і в яких випадках і яким чином можна використати чужу інтелектуальну власність.

Сьогодні Україна є на 95% піратською державою. Уряд США протягом багатьох років указував на слабкий захист авторських прав, а останнім часом ситуація погіршилася, і рівень піратства підвищився, особливо в мережі Інтернет. Україні було рекомендовано терміново розробити «План дій» і спільно з урядом США вирішити проблему і виплатити компенсацію правовласникам, які зазнають збитків від порушення їхніх прав. Основна вимога - застосовувати жорсткі заходи покарання до порушників. Рівень комп'ютерного піратства (відношення кількості одиниць піратського програмного забезпечення до загальної кількості програмного забезпечення), використаного в Україні та країнах СНД в 2004 склав 91%, що на 1% нижче, ніж у Китаї і В'єтнамі. В Індонезії він становив 88%, в Росії - 87%, Польщі - 68%, Естонії - 54%, США-22%. Незважаючи на те, що в США рівень піратства найнижчий у світі, ця країна лідирує за збитками від контрафакції, які складають 6500000000 дол. (23% від світових). 3800000000 дол. втрачає щорічно Китай, 2300000000 дол. - Франція, 1900000000 дол. - Німеччина, 1600000000 дол. - Японія. Таким чином, визначальним фактором розміру збитків є не стільки рівень піратства, скільки обсяг ринку програмного забезпечення в країні. Наприклад, 91% програмного забезпечення,

встановленого в Україні, в 2003 р., було піратським, що завдало збитків на суму 92100000 дол. (0,32% загальносвітових).

У дослідженні "Зростання глобальної економіки: переваги зменшення комп'ютерного піратства", оприлюдненому в 2003 незалежним аналітичним агентством IDC і Асоціацією виробників програмного забезпечення BSA, відзначається, що зниження рівня піратства в світі на 10% сприятиме збільшенню обсягів світового ринку на 400 млрд. дол., забезпечення податкових надходжень на суму 64 млрд. дол. і створення 1500000 додаткових робочих місць. За умови зменшення піратства в європейських країнах на 10% до 2006 р. можливо отримання 20 млрд. дол. податкових надходжень, 250 тис. нових робочих місць і подвоєння обсягу ІТ ринку. Зменшення рівня піратства в Україні на 10% (з 87% до 77%), на думку авторів дослідження, дозволить до 2008 р. збільшити ринок ІТ в 1100000000 дол., додатково залучити в економіку країни 600 млн. дол. і отримати 47 млн. дол. податків і 5 тис. нових робочих місць.

Понад 90% продукції, яка виробляється промисловістю України, не відповідає сучасному рівню науково-технічного забезпечення. Частка України у світовому обсязі торгівлі наукоємною продукцією, за оцінками експертів, становить лише 0,1%. Це на порядок нижче, ніж частки Польщі і Китаю, і на два порядки - Німеччини [1].

Проаналізувавши дані іншого міжнародного рейтингу, а саме Всесвітнього економічного форуму в Давосі, Україна належить до держав із середнім рівнем інноваційності (79 місце за фактором інноваційності та досвідченості бізнесу, за підсумками 2012 року). Хоча суспільство і має значний інноваційний, творчий, інтелектуальний потенціал, це не має значного впливу на економіку та розвиток у даній сфері [2,3,4].

Таблиця 1.

Підіндекс «Інновацій» та його складові для України за період 2009-2012рр.

Категорії	2009-2010рр.		2010-2011рр.		2011-2012рр.	
	рейтинг з 133 країн	бал (1-7)	рейтинг з 139 країн	бал (1-7)	рейтинг з 142 країн	бал (1-7)
Інновації	62	3,21	63	3,11	74	3,11
Інноваційна спроможність	32	3,7	37	3,5	42	3,4
Якість науково-дослідних інститутів	56	3,9	68	3,6	72	3,6
Видатки компаній на дослідження і розробки (ДіР)	68	3	69	3	75	3
Взаємозв'язки університетів з промисловістю у сфері ДіР	64	3,5	72	3,5	70	3,6
Державні закупівлі новітніх технологій і продукції	85	3,3	112	3,1	112	3,1
Наявність учених та інженерів	50	4,4	53	4,3	51	4,3

Джерело: *The Global Competitiveness Report 2011-2012.* – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GCR_Report_2011-12.pdf

Далі наведені показники подачі заявок на об'єкти промислової власності за період 2012-2016 роки. Як видно з таблиці 2, простежується тенденція зростання подачі заявок на корисні моделі, промислові зразки, торговельні марки. Дані взяті з джерела: Промислова власність у цифрах. Показники діяльності Державної служби інтелектуальної власності України та Державного підприємства «Український інститут інтелектуальної власності» за I квартал 2016 року. - Київ – 2016.

Таблиця 2.

Показники надходження заявок на ОПВ в I кварталі 2012 – 2016 років

* Об'єкти промислової власності	Кількість поданих заявок					2016 у % до 2015
	2012	2013	2014	2015	2016	
Усього надійшло	11 882	12 368	10 714	10 019	12 619	125,9
Винаходи	1 239	1 325	1 122	1 083	947	87,4
Корисні моделі	2 704	2 595	2 165	1 922	2 407	125,2
Промислові зразки	357	527	668	471	524	111,3
Знаки для товарів і послуг за національною процедурою за міжнародною процедурою	7582	7 921	6759	6543	8741	133,6
	5582	5453	4530	4521	6956	153,8
	2000	2468	2229	2022	1785	88,3

Істотний внесок у винахідницьку діяльність роблять ВНЗ України. У таблиці 3 представлені 5 ВНЗ з 50, які активно патентують свої розробки впродовж 5 років. Слід також зазначити, що до кінця 2016 року подача заявок збільшиться.

Таблиця 3

Заклади галузі «Освіта» з найвищою винахідницькою активністю в I кварталі 2012 – 2016 років (кількість поданих заявок на винаходи і корисні моделі)

Усього за закладами освіти	2012	2013	2014	2015	2016
		1409	1356	1098	946
Національний технічний університет України "Київський політехнічний інститут"	73	29	41	42	60
Національний університет харчових технологій	53	132	125	84	32
Національний технічний університет "Харківський політехнічний інститут"	15	21	25	20	18
Вінницький національний технічний університет	61	51	21	36	42
Національний медичний університет імені О.О.Богомольця	42	60	41	55	16

Статистичні дані свідчать про наявність інтелектуальної власності в Україні, однак головною перешкодою залишається відсутність розробки механізму їх комерціалізації. Незважаючи на складність трансформації інтелектуальних продуктів у ринковий товар із дотриманням прав власності, від бюджетних організацій вимагатимуть трансферу технологій та реалізації ІВ. Для цього в силу вступили такі закони, як Закон України про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій (відомості верховної ради України (ввр), 2006, № 45, ст.434), Закон України от 2 жовтня 2012 р. №5407-vi, Про внесення змін до Закону України "Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій», нова редакція закону "Про наукову і науково-технічну діяльність" вступила в силу. Закон опублікований 15 січня 2016 року у виданні "Голос України". Особлива увага буде до бюджетних організацій, і всі учасники, залучені в процес трансферу технологій, починаючи від керівника до автора розробки, зобов'язані володіти питаннями в галузі інтелектуальної власності. Крім того, відсутність спеціалізованих відділів, таких як «Відділ трансферу технологій» або «Відділ охорони і комерціалізації ІВ» і ін., вимагає рішучих і грамотних дій від керівників інноваційних проектів, менеджерів. Наприклад, в ЄС було встановлено, що недостатня обізнаність у питаннях охорони ІВ і її захисту стала чинником незадовільних темпів зростання обсягів приватних інвестицій. Саме з цієї причини ЄС закликав до того, щоб кожен студент, який планує працювати в науці, технічній сфері або бізнесі проходив хоча б базову підготовку з права ІВ [5,6]. Хорошим прикладом у плані розробок і введення в навчальний процес дисципліни «Інтелектуальна власність» є УІПА. Курс читався лише висококваліфікованими викладачами, що мають багатий досвід практичної роботи в якості патентних повірених, керівників служб інтелектуальної власності. Програма курсу щороку допрацьовувалася в зв'язку з мінливими економічними умовами і доповненнями в патентних нормативних актах. У неї були включені такі основні питання: поняття інтелектуальної власності, захищених патентами України (винаходи, корисні моделі); товарні знаки, промислові зразки недобросовісна конкуренція; фірмові найменування; законодавство України з авторського права і суміжних прав; правова охорона програм для ЕОМ і баз даних; кримінально-правові санкції за порушення авторського права; охорона авторських прав на програмне забезпечення; природа і типи книжкового піратства; комерціалізація ОІВ в ринкових умовах. Робоча програма також коректувалася залежно від основної спеціалізації. Освіта молоді в питаннях ІВ є необхідною в двох аспектах: по-перше, вона сприяє скороченню обсягів піратства на ринку ІВ; по-друге, вона впливає на реалізацію творчого потенціалу, розуміючи цінність творчої роботи і комерційну вигоду від введення результатів інтелектуальної діяльності в господарський обіг. У таблиці 4 представлені завдання, які вирішуються в залежності від спеціалізації навчання студентів.

Таблиця 4

Завдання, які вирішуються при підготовці різних фахівців у галузі ІВ

Види освіти	Завдання, які вирішуються при вивченні дисципліни ІВ
Підготовка інженерів, технологів, науковців	Вміти працювати з законодавчими документами; виявляти ОІВ; ідентифікувати ОІВ; оформляти заявки на ОПВ, реєструвати авторські права на літературні твори; вибирати форму охорони прав на ОІВ, брати участь у трансфері технологій.
Підготовка фахівців економічних спеціальностей	Дотримуватися прав авторів на ОІВ, виявляти інноваційні технології в економіці, реєструвати права авторів на інноваційні пропозиції, проводити маркетингові та патентні дослідження, розраховувати вартість прав на ОІВ.

У таблиці 5 розглянуті методики, які використовувалися при викладанні інтелектуальної власності [7].

Таблиця 5

Аналіз методик викладання дисципліни «Інтелектуальна власність»,
які застосовувалися в УППА

Методика	Переваги	Недоліки
Традиційні лекції і заняття в аудиторії	Лекції, які записуються, краще запам'ятовуються, залишаються фіксованими в конспекті, не розпорошується увага на «шумову» інформацію	Викладач повинен професійно володіти матеріалом, вміти тримати увагу студентів, цікаво, зрозуміло викладати складну інформацію, приводячи практичні реальні приклади
Використання презентацій у форматі Power Point	Наочно можна демонструвати патентні грамоти, торгові марки, промислові зразки тощо	Краще використовувати як доповнення до лекцій. Студенти відволікаються, розглядаючи картинки, і не завжди намагаються зрозуміти суть питання
Використання аудіовізуальних матеріалів	Особливо корисно при розгляді ситуаційних завдань, які озвучуються і ілюструються. Викладач просто присутній на занятті і не бере активної участі	Велика робота викладача в добиранні матеріалу. Більшою мірою служить для різноманітності процесу навчання
Ток-шоу	Студенти готують із певних тем спеціально складні питання до викладача і намагаються «загнати його в кут»	У такому процесі може працювати тільки добре підготовлений викладач, який вміє вести цікаву дискусію і одночасно показати майстер-клас
Експертні групи	Формується група експертів і групи розробників. Експерти повинні вибрати ефективний інноваційний проект. Головний арбітр - викладач	Рідко, коли можна вкласти в одне заняття. Повинна бути хороша попередня підготовка до заняття, щоб працювали всі
Запрошення фахівців-практиків	Хороша можливість ближче познайомитися з практичними формами роботи	Робота професіонала-практика високо оцінюється, проведення занять на безоплатній основі швидше виняток, ніж запланований захід
Цікаві робочі зошити	Завдання на кмітливість, логіку, пошук рішень ситуаційних завдань, кросворди, ребуси тощо, змушують студента неординарно думати, запам'ятовувати основні поняття, правила, положення. Зручно вести контроль і визначати здатності студента. Студентам подобається подібна робота	Вимагає методично грамотного підбору матеріалу, гарного зовнішнього оформлення
Семінарські заняття	Студенти роблять доповіді з певної тематики і відповідають на питання аудиторії	Досить рідко студент може ефектно викласти матеріал і зацікавити всю аудиторію. Часто семінари стають формальним звітом студента і отриманням оцінки

Опитування серед студентів показало, що предмет «Інтелектуальна власність» користується підвищеною увагою і цікавістю. Працюючи з патентною літературою, студенти знаходять для себе багато потрібного і корисного для своєї спеціальності, знайомляться з останніми світовими досягненнями науки і техніки. Студенти охоче беруть участь у щорічній олімпіаді з інтелектуальної власності і завойовують призиви місця.

Висновки. У кожному ВНЗ існує багато авторських напрацювань із дисципліни «Інтелектуальна власність». У світлі економічних перетворень і глобалізації наукових, технологічних, правових процесів знання в галузі інтелектуальної власності є вкрай необхідними. Перехід шкіл на 12 річний термін навчання дозволяє включити в програму старшокласників основи інтелектуальної власності. Вилучення «Інтелектуальної власності» з навчальних дисциплін ВНЗ є скоріше непорозумінням, ніж мудрим рішенням державного чиновника. Тільки підвищуючи культуру в сфері ІВ усього суспільства, ми можемо говорити про правову державу і вступ до ЄС.

Список використаних джерел

1. Єрмолаєва В. Особливості та проблеми інноваційного розвитку в Україні / В. Єрмолаєва // Держава та регіони. – 2010. – № 6. – С. 280-285.
2. [Наукова та інноваційна діяльність \(1990-2015\)](https://ukrstat.org/uk/operativ/menu/menu_u/ni.htm) [Електронний ресурс] // Офіційний сайт державної служби статистики України. – Режим доступу : https://ukrstat.org/uk/operativ/menu/menu_u/ni.htm
3. Панченко І. Ключові проблеми інноваційного розвитку України та методи їх вирішення [Електронний ресурс] / І. Панченко // Інноваційні засади сталого розвитку національного господарства : тези Міжнародної наук.-практ. Інтернет-конференції, 23-24 лютого 2012 р. / Університет економіки і підприємництва. – Хмельницький, 2012 р.– Режим доступу: <http://www.stelmaschuk.info/archive-internet-conference/49-conferencia-23-02-2012/116-2012-03-16-00-52-29.html>
4. Інновації в Україні: Європейський досвід та рекомендації для України. – Т. 3. – Інновації в Україні: пропозиції до політичних заходів. Остаточний варіант (проект від 19.10.2011 р.). – Київ : Фенікс, 2011. – 76 с. – (проект ЄС «Вдосконалення стратегій , політики та регулювання інновацій в Україні»).
5. William O. The place of intellectual property teaching in the curricula of universities and technical institutes [Електронний ресурс] / O. William. – Режим доступу : http://ipmall.info/hosted_resources/Hennessey_content/wipoegypt_curric.pdf
6. Преподавание права интеллектуальной собственности в странах с переходной экономикой [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.wipo.int/export/sites/www/dcea/en/pdf/tool_7_ru.pdf
7. Тиманюк В. Н. Особенности преподавания дисциплины «Приобретение прав интеллектуальной собственности для студентов специальности «Интеллектуальная собственность» / В. Н. Тиманюк // Проблемы инженерно-педагогической освіти : збірник наук. праць / Укр. інж.-пед. акад. – Х., 2014. – Вип. 42/43. – С.109-114.

References

1. Yermolayeva, V 2010, *Osoblyvosti ta problemy innovatsiynoho rozvytku v Ukrayini*, Derzhava ta rehiony, no. 6, pp. 280-285.
2. Derzhavna Sluzhba Statystyky Ukrayiny 2016, 'Naukova ta innovatsiyna diyalnist 1990-2015', *Ofitsiynyy sayt Derzhavnoyi Sluzhby Statystyky Ukrayiny*, <https://ukrstat.org/uk/operativ/menu/menu_u/ni.htm>
3. Panchenko, I 2012, 'Klyuchovi problemy innovatsiynoho rozvytku Ukrayiny ta metody yikh vyryshennya', *Innovatsiyni zasady staloho rozvytku natsionalnoho hospodarstva*, tezy Mizhnarodnoyi naukovopraktychnoyi Internet-konferentsiyi, Universityet ekonomiky i pidpryyemnytstva, Khmelnytskyy, 23-24 lyutoho, <<http://www.stelmaschuk.info/archive-internet-conference/49-conferencia-23-02-2012/116-2012-03-16-00-52-29.html>>
4. Yevropeyskyy Soyuz 2011, *Innovatsiyi v Ukrayini: Yevropeyskyy dosvid ta rekomendatsiyi dlya Ukrayiny*, vol. 3, Feniks, Kyiv.
5. William, O 1994, *The place of intellectual property teaching in the curricula of universities and technical institutes*, <http://ipmall.info/hosted_resources/Hennessey_content/wipoegypt_curric.pdf>.
6. *Prepodavanie prava intellektualnoy sobstvennosti v stranah s perehodoj jekonomikoj*, <http://www.wipo.int/export/sites/www/dcea/en/pdf/tool_7_ru.pdf>.
7. Tymanuk, VN 2014, 'Osobennosti prepodavannya dystsyplyny Pryobretenye prav yntellektualnoy sobstvennosti dlya studentov spetsyalnosta Yntellektualnaya sobstvennost', *Problemy inzhenerno-pedahohichnoyi osvity*, Ukrayinska inzhenerno-pedahohichna akademiya, Kharkiv, no.42-43, pp.109-114.

Стаття надійшла до редакції 20.11.2015р.